

ВОЄННІ ДІЇ НАЦИСТСЬКОЇ НІМЕЧЧИНИ НА СХІДНОМУ ФРОНТІ У 1941–1943 РОКАХ

Диня Олексій,
здобувач вищої освіти першого рівня
історичного факультету
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

Науковий керівник: **Алексієвець Леся,**
доктор історичних наук, професор
кафедри всесвітньої історії та релігієзнавства
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

Друга світова стала найбільшою війною в історії людства. Ніколи до цього історія не знала війни з такою кількістю жертв.

Причини Другої світової війни – одне з основних питань історії ХХ ст., що має важливе ідеологічне та політичне значення, оскільки виявляє винуватців цієї трагедії, що забрала понад 55 млн. людських життів. Опрацювавши частину літератури з даної теми, я схиляюсь до думки, що Друга світова війна була породжена цілим комплексом різних причин.

Одна з причин визрівала в самій Німеччині. Довгий час в цій країні насаджувались серед еліти погляди пангерманізму – вищої раси арійців, які протиставляли себе іншим народам. Тому гіркоту поразки після Першої світової війни, національний відчай і приниження розпалювали в німцях ненависть і бажання реваншу. Гітлер вважав, що землі Радянського Союзу зобов'язані стати для німців *Lebensraum* («життєвим простором»). Він вірив, що Рейх повинен завоювати ці землі й заселити їх німцями [1, с. 76].

Німеччина, котра звикла до ролі однієї з провідних світових імперій, не могла змиритися з втратою свого панування та втратою територій. Початок Другої світової війни був лише питанням часу. Велику роль відіграла поступливість Європи, а саме політика Чемберлена – «політика умиротворення». Коли відбувся аншлюс Австрії та анексія Чехословаччини, Гітлер запевняв, що це остання територіальна вимога Німеччини в Європі [2].

Великим подразним фактором для Німеччини було існування СРСР. Роль держави, що виникла на руїнах колишньої Російської імперії не могла не вселяти побоювань і бажання стерти її з лиця землі. Не останню роль у розв'язанні війни відіграло підписання СРСР з Німеччиною пакту про ненапад і таємного протоколу до нього, що відкрило Рейху та СРСР шлях для нападу на Польщу [4, с. 56].

Захопивши половину Європи, нацисти пішли війною на Радянський Союз, де панував інший тоталітарний режим.

Перед нападом Німеччини на СРСР відбулося розширення країн Осі. Це була складова частина плану підготовки війни проти СРСР. У 1939 р. Гітлер усвідомлював, що Німеччина не має достатньо сил для відкритого протиборства з Радянською Росією. Оптимальним варіантом для нацистів був мир з «советами». Думку фюрера та генералітету стосовно військової міці цієї країни змінила «Зимова війна». Сталін не досягнув кінцевої мети – захоплення Фінляндії, підписавши з нею мир. Ця поразка змінила ставлення фюрера до СРСР і він почав вбачати в ньому не такого вже й сильного суперника. Гітлер висловив упевненість, що «тепер ми точно зуміємо не допустити розповсюдження більшовизму на Західну Європу» [3, с. 67].

Ватро розвіяти той міф, що Сталін і радянське керівництво не були готові до війни. Розвідка доносила про плани Німеччини за декілька місяців до її початку. Однак Сталін їх вперто ігнорував. Тому проблемою перед вторгненням стали: велика чистка серед радянських офіцерів в 1938 році, реорганізація армії. Для німецького народу пояснення причин війни Гітлер трактував досить просто: «На кордоні стоять війська противника, готові до наступу. Тому ми вимушені захищатись» [8, с. 356].

Зазначимо, що Німеччина готувалася до війни з Радянським Союзом ще з 1940 р. 18 грудня цього ж року фюрер видав директиву № 21 під кодовою назвою «Барбаросса». Передбачалося здійснити швидкоплинну військову кампанію з повним розгромом Червоної Армії та захопленням європейської частини СРСР по лінії Архангельськ-Астрахань, планований східний рубіж кордонів Третього Рейху.

При розробці плану «Барбаросса», німецькі стратеги були впевнені, що війна з СРСР триватиме 3-4 місяці. Зазначу, що це був великий прорахунок, оскільки не було враховано площу території Радянського Союзу. Основа німецької тактики тих часів-бліцкриг: короткотривала війна. Причиною цього була неспроможність Німеччини вести затяжну війну на декілька фронтів через брак ресурсів.

Німецьке командування діяло досить грамотно, розділивши війська на групи армій, кожна з яких мала чітке завдання.

По-перше: група армій «Центр» потужними танковими і моторизованими з'єднаннями з району Варшави і північніше неї мала роздібнити сили Червоної Армії в Білорусі. По-друге: група армій «Північ» мала знищити радянські війська в Прибалтиці. По-третє: група армій «Південь» мала завдання знищити війська Червоної Армії на території України [7, с. 92].

Зазначимо, що битви Східного фронту Другої світової війни були найбільшими у військовій історії світу. Історики характеризують їх як бої

з безпрецедентною жорстокістю, запеклістю, тотальними руйнуваннями, масовими переміщеннями та депортацією людей, колосальними людськими жертвами, викликаними бойовими діями протиборчих сторін, голодом, хворобами, свавіллям, військовими та кримінальними злочинами.

За задумом німецького командування після вдалого завершення першої фази операції «Барбаросса», мала відбутися операція «Блау», що мала на меті остаточно вивести Радянський Союз з війни [5, с. 45]. Проте, кінцевої мети німці не досягли. Гітлер оголосив себе головнокомандувачем, повністю прибрав армію в свої руки. Цікавим фактом є те, що фюрера не вважали ні тактиком, ні стратегом. Ця людина не мала жодного уявлення про ведення бою.

Шокуючим фактом його некомпетентності є абсурдність наказів, які спричинили масову загибель та здачу в полон відомої армії Паулюса (6 армія вермахту) під Сталінградом [6, с. 120]. Наслідок – 300 тис. чоловік опинились в оточенні і були захоплені в полон. На той період це була дуже велика втрата по війську, оскільки людський ресурс вермахту був не великим.

Висновки. Підсумовуючи хід воєнних кампаній Третього Рейху на Східному фронті, зазначимо: початковий успіх німецького наступу був викликаний підготовкою солдат (вишкіл), злагоджена робота всіх видів військ, причому, на відміну від Радянської армії, вермахт мав свободу дій. Проведемо паралель між Радянською армією та Вермахтом: життя німецьких солдат цінувалось, в той час як життя радянського солдата знецінилось ще в 1930-х роках. Трагедія Другої світової війни в історичних джерелах – це не лише хроніка болю, але і пам'ять про те, як в пеклі людство зберігало свою гідність. Такі події вчать нас пригадувати минуле, пам'ятати та шанувати життя, адже лише тоді, коли ми згадуємо, ми можемо сподіватися, що світ більше не покаже нам такої страшної трагедії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Борисенко О. Гітлер. Невивчений урок історії. Київ: Гамазин, 2022. 390 с.
2. Лоренс Ріс. Гітлер і Сталін. Тирани і Друга світова війна. К.: Лабораторія, 2021. 544 с.
3. Бівор Е. Друга світова війна. К.: Вид. група КМ-Букс, 2022. 848 с.
4. Роєнко В. Друга світова війна 1939–1945 роки. К.: Рада, 1994. 128 с.
5. Бобилева С. Й. Історія Німеччини з давніх часів до 1945 року. Дніпро. РВВ, ДНУ. 2003. 583 с.
6. Трубайчук А. Друга світова війна – коротка історія. К.: Асоціація істориків, 1995. 190 с.
7. В'ятрович В. Зінченко О. Війна і міф. Невідома друга світова. Харків. КСД, 2022. 275 с.
8. Гейстінгс М. І розверзлося пекло... Світ у війні 1939–1945. Харків. КСД, 2023. 748 с.
9. Priemel K.C. The Betrayal: The Nuremberg Trials and German Divergence: [англ.]. Oxford: Oxford University Press, 2016. 496 p.